

POSTANOWIENIE

Dnia 2 lutego 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Iwulski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska

Protokolant Ewa Wolna

w sprawie z odwołania A. N.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w K.

z udziałem zainteresowanego D. O. – C.

o ustalenie istnienia obowiązku ubezpieczenia,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 2 lutego 2016 r.,

zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu Apelacyjnego w K. z dnia 10 listopada 2015 r., sygn. akt [...],

"Czy w sprawie z odwołania od decyzji organu rentowego wydanej na podstawie art. 38 ust.1, art. 83 ust.1 pkt 1 oraz art. 6 ust.1 pkt 1, art.11 ust.1, art.12 ust.1 oraz art.13 ust.1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2015, poz.121 ze zm.) o podleganiu ubezpieczeniom społecznym, w zakresie w jakim sąd rozpoznający sprawę rozstrzyga o kosztach w orzeczeniu kończącym postępowanie w instancji (art.108 §1 k.p.c.), określając wysokość wynagrodzenia pełnomocnika odwołującego się od tej decyzji będącego adwokatem albo radcą prawnym, zastosowanie znajduje przepis § 6 czy też § 11 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielanej przez radcę prawnego z urzędu (Dz.U. z 2013, poz.490 ze zm) w zw. z art. 98 §1,3 i 4 k.p.c. oraz art.109 § 2 k.p.c.?"

Na podstawie art. 390 § 1 zdanie drugie k.p.c. przekazuje składowi powiększonemu Sądowi Najwyższemu następujące zagadnienie prawne:

Czy w sprawie o ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku ubezpieczenia społecznego lub jego zakresu (o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego; o podleganie ubezpieczeniom społecznym) do niezbędnych kosztów procesu zalicza się wynagrodzenie reprezentującego stronę radcy prawnego, biorąc za podstawę zasądzenia opłaty za jego czynności z tytułu zastępstwa prawnego stawki minimalne określone w § 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 490 ze zm.), czy też stawkę minimalną określoną w § 11 ust. 2 w związku z § 5 tego rozporządzenia ?

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 10 listopada 2015 r., [...], Sąd Apelacyjny w K. przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne, które wyłoniło się przy rozpoznawaniu przez Sąd Apelacyjny zażalenia odwołującej się A. N. na postanowienie w przedmiocie kosztów procesu zamieszczone w wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. z dnia 23 lipca 2015 r., [...], w sprawie przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w K., przy udziale zainteresowanego D. O., o ustalenie istnienia obowiązku ubezpieczeń społecznych. W sprawie Sąd pierwszej instancji zmienił decyzję organu rentowego przez stwierdzenie, że odwołująca się „jako pracownik u płatnika składek C. - D. O.” podlega obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym od dnia 1 marca 2013 r. (punkt 1 sentencji wyroku). W zakresie rozstrzygnięcia o kosztach procesu Sąd Okręgowy - powołując się na art. 98 k.p.c., § 2 pkt 1 i 2 oraz § 11 ust.

2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 490 ze zm., dalej jako rozporządzenie z dnia 28 września 2002 r. lub rozporządzenie) - zasądził od organu rentowego na rzecz odwołującej się kwotę 120 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (punkt 2 sentencji wyroku).

W zażaleniu na postanowienie Sądu Okręgowego w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach procesu odwołująca się zarzuciła naruszenie: 1) art. 98 § 1 w związku z art. 98 § 3 k.p.c. przez niezasądzenie na jej rzecz od organu rentowego kosztów postępowania „w pełnej wysokości”; 2) § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. przez jego zastosowanie oraz 3) § 6 pkt 5 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. przez jego niezastosowanie. Zdaniem żalącej się, sprawa o ustalenie obowiązku podlegania ubezpieczeniom społecznym - będąca sprawą o prawo majątkowe - nie może być kwalifikowana jako „sprawa o świadczenie pieniężne z ubezpieczenia społecznego” w rozumieniu § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. W konsekwencji wysokość kosztów zastępstwa procesowego w takiej sprawie należy ustalać na podstawie § 6 tego rozporządzenia, przyjmując za podstawę ich obliczenia wartość przedmiotu sporu (zaskarżenia). Kierując się tą zasadą, trzeba przyjąć, że koszty zastępstwa procesowego w rozpoznawanej sprawie powinny zostać określone według stawki minimalnej przewidzianej w § 6 pkt 5 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. (2.400 zł). Żaląca się zwróciła przy tym uwagę, że „przeznaczony na przedmiotową sprawę nakład pracy zdecydowanie przekracza przewidziany przez ustawodawcę poziom uzasadniający przyznanie jednokrotności stawki minimalnej”, a skoro rozstrzygnięcie sprawy nie nastąpiło już na pierwszym posiedzeniu (konieczne było dalsze prowadzenie sprawy), to wynagrodzenie należne pełnomocnikowi procesowemu odwołującej się, powinno zostać zwiększone do wysokości dwukrotnej stawki minimalnej (4.800 zł). Mając to na uwadze, żaląca się wniosła o zmianę zaskarżonego postanowienia przez zasądzenie od organu rentowego na jej rzecz kwoty 4.800 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, a ponadto o zasądzenie zwrotu kosztów postępowania zażaleniowego.

Sąd Apelacyjny, rozpoznający przedmiotowe zażalenie, doszedł do wniosku, że wykładnia § 11 ust. 2 z dnia 28 września 2002 r. budzi poważne wątpliwości interpretacyjne, czego przejawem jest występująca w orzecznictwie sądów powszechnych rozbieżność w zakresie wykładni przepisów dotyczących ustalenia wysokości wynagrodzenia przysługującego radcy prawnemu z tytułu zastępstwa procesowego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych o podleganie (niepodleganie) ubezpieczeniom społecznym. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, w niektórych orzeczeniach przyjęto, że koszty zastępstwa procesowego w takich sprawach powinny być ustalone przy zastosowaniu stawki minimalnej wynikającej z § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r., ze względu na to, że sprawa dotycząca podlegania ubezpieczeniom społecznym jest sprawą „o najbardziej zbliżonym rodzaju” (§ 5 rozporządzenia) w stosunku do sprawy „o świadczenie pieniężne z ubezpieczenia społecznego” (tak orzekł między innymi Sąd Apelacyjny w Gdańsku w postanowieniu z dnia 29 września 2014 r., III AUz 230/14, LEX nr 1526948, oraz Sąd Apelacyjny w Krakowie w sprawie III AUz 54/13). Z kolei, stanowisko przeciwne (wyrażone między innymi w wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 21 sierpnia 2012 r., III AUa 708/12, LEX nr 1238909, oraz postanowieniu Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 12 listopada 2012 r., III AUz 290/12, Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Łodzi 2013 nr 2, poz. 17) opiera się na założeniu, zgodnie z którym koszty zastępstwa procesowego radcy prawnego w sprawie dotyczącej podlegania obowiązkowi ubezpieczeń społecznych powinny zostać ustalone przy zastosowaniu stawki minimalnej określonej według § 6 powołanego rozporządzenia, czyli powinny być liczone według wartości przedmiotu sporu (zaskarżenia), bowiem sprawa dotycząca obowiązku podlegania ubezpieczeniom społecznym jest sprawą o prawo majątkowe i w tej sytuacji nie ma podstaw, aby odwoływać się do § 5 tego rozporządzenia. Sąd Apelacyjny podniósł ponadto, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazywano na trudności w określeniu zasad ustalania kosztów zastępstwa procesowego sprawowanego przez radcę prawnego w sprawach dotyczących podlegania ubezpieczeniom społecznym (np. w postanowieniu z dnia 22 lutego 2012 r., II UZ 60/11, LEX nr 1211155 i postanowieniu z dnia 10 września 2012 r., I UZ 77/12, LEX nr 1619829). W ocenie Sądu przedstawiającego zagadnienie prawne, w sprawach dotyczących podlegania

ubezpieceniom społecznym przy ustalaniu minimalnej stawki wynagrodzenia należnego pełnomocnikowi procesowemu będącemu radcą prawnym ma zastosowanie przepis § 6 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. W sprawie, w której organ rentowy wydaje decyzję o podleganiu lub niepodleganiu ubezpieceniom społecznym, zasadnicze znaczenie ma bowiem kwestia związana z ustaleniem istnienia lub nieistnienia obowiązku opłacania składek przez osobę zainteresowaną (ubezpieczonego). Tymczasem w orzecznictwie sądowym odnoszącym się bezpośrednio do problematyki składek (ustalania ich wymiaru) jest utrwalone stanowisko, że w tego rodzaju sprawach należy stosować § 6 rozporządzenia. Można zatem uznać, że składki na ubezpieczenia społeczne nie są świadczeniami pieniężnymi „z ubezpieczenia społecznego”, lecz świadczeniami „na ubezpieczenie społeczne”, co prowadzi do wniosku, że wynagrodzenie pełnomocnika będącego radcą prawnym w sprawie o podleganie (niepodleganie) ubezpieceniom społecznym jest uzależnione od wartości przedmiotu sporu (zaskarżenia).

Na posiedzeniu jawnym, wyznaczonym w celu rozpoznania zagadnienia prawnego, pełnomocnik odwołującej się wniósł o podjęcie przez Sąd Najwyższy uchwały stwierdzającej, że stawka minimalna wynagrodzenia należnego radcy prawnemu z tytułu zastępstwa procesowego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych wymienionych w pytaniu prawnym Sądu Apelacyjnego powinna być określona według § 6 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r., a nie według § 11 ust. 2 tego rozporządzenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Problem przedstawiony w pytaniu prawnym Sądu Apelacyjnego jest złożony i wynika z nieprecyzyjnej (od wielu lat niepoprawianej) konstrukcji § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r., którego wykładnia nastroczała (i w dalszym ciągu nastrocza) istotne trudności w praktyce stosowania prawa. O istotności tego zagadnienia świadczy w szczególności to, że różne sposoby wykładni przepisu można dostrzec nie tylko w orzecznictwie sądów powszechnych, ale także w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Rozstrzygnięcie tego zagadnienia

prawnego jest doniosłe z praktycznego punktu widzenia, gdyż dotyczy problematyki ustalania kosztów procesu, a z uwagi na podobieństwo między regulacjami odnoszącymi się do opłat za czynności radców prawnych oraz opłat za czynności adwokackie, w oczywisty sposób przekłada się również na sposób określania wysokości wynagrodzenia należnego pełnomocnikowi będącemu adwokatem (w stanie prawnym obowiązującym do 31 grudnia 2015 r. przepis § 12 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 461 ze zm., był odpowiednikiem § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r.). Stanowcze rozstrzygnięcie przedstawionego problemu będzie miało wpływ na sposób rozstrzygnięcia przy orzekaniu przez sądy powszechne (i Sąd Najwyższy) o kosztach zastępstwa procesowego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych o zbliżonym charakterze, w których przynajmniej jedna strona będzie reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika procesowego (radcę prawnego lub adwokata). Wybór jednego ze sposobów wykładni § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. przedstawionych przez Sąd Apelacyjny, może mieć znaczący wpływ na interes majątkowy strony przegrywającej spór sądowy o ustalenie istnienia stosunku ubezpieczenia społecznego (o podleganie ubezpieczeniom społecznym). Na przykładzie rozpoznawanej sprawy można zauważyć, że strona przegrywająca, która na żądanie przeciwnika procesowego będzie zobowiązana do zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, według stawki minimalnej z § 6 pkt 5 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. (od wartości przedmiotu sporu/zaskarżenia) poniesie te koszty w kwocie co najmniej 2.400 zł, podczas gdy zryczałtowana stawka minimalna ustalona zgodnie z ówczesnie obowiązującym § 11 ust. 2 tego rozporządzenia, należna z tytułu prowadzenia sprawy „o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego” wynosi tylko 60 zł (z dniem 1 sierpnia 2015 r., w wyniku zmiany § 11 ust. 2 powołanego rozporządzenia, stawkę tę podwyższono trzykrotnie do poziomu 180 zł, a w myśl aktualnie obowiązujących przepisów o opłatach za czynności radców prawnych, od dnia 1 stycznia 2016 r., stawka ta wynosi 360 zł - § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności

radców prawnych, Dz.U. z 2015 r., poz. 1804). Uznanie, że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych niebędących „sprawami o świadczenie pieniężne z ubezpieczenia społecznego” koszty zastępstwa procesowego należy liczyć według stawki minimalnej obliczanej od wartości przedmiotu sporu (a nie według stawki „zryczałtowanej”), jest „korzystne” dla strony wygrywającej sprawę (art. 98 § 1 k.p.c.), którą niekoniecznie jest ubezpieczony. Już w tym miejscu można więc przyjąć, że wzgląd na uprzywilejowanie ubezpieczonego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych nie może mieć znaczenia dla rozstrzygnięcia rozważanego problemu.

2. Od rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego zależy ponadto przebieg całego postępowania, a w szczególności ocena, czy w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, których przedmiotem jest ustalenie istnienia/nieistnienia stosunku ubezpieczenia społecznego lub jego zakresu (objęcie obowiązkiem ubezpieczenia, podleganie ubezpieczeniom), strona ma obowiązek oznaczenia wartości przedmiotu sporu (zaskarżenia), pod rygorem poniesienia konsekwencji procesowych. W orzecnictwie Sądu Najwyższego nie jest kwestionowane, że także w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych w określonych przypadkach istnieje obowiązek wskazania wartości przedmiotu sporu lub zaskarżenia (zwłaszcza uchwała z dnia 7 lipca 2005 r., II UZP 7/05, OSNP 2005 nr 24, poz. 396, a także postanowienia z dnia 23 listopada 2007 r., II UZ 30/07, OSNP 2009 nr 3-4, poz. 54; z dnia 8 stycznia 2008 r., II UZ 41/07, OSNP 2009 nr 7-8, poz. 107; z dnia 13 października 2009 r., II UK 234/08, LEX nr 553692; z dnia 27 października 2009 r., II UZ 36/09, LEX nr 564802; z dnia 6 stycznia 2010 r., I UK 289/09, LEX nr 577827 i z dnia 26 stycznia 2011 r., II UK 190/10, LEX nr 786391). W postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2011 r., II UZ 37/10 (OSNP 2012 nr 5-6, poz. 78) jednak trafnie przyjęto, że sankcja odrzucenia skargi kasacyjnej dotkniętej brakiem formalnym polegającym na nieoznaczeniu wartości przedmiotu zaskarżenia nie ma zastosowania w sprawie o przyznanie prawa do renty, gdyż w takiej sprawie od wartości przedmiotu sporu (zaskarżenia) nie zależy właściwość sądu, wysokość opłat sądowych, dopuszczalność środków zaskarżenia (w szczególności skargi kasacyjnej) oraz wysokość wynagrodzenia profesjonalnych pełnomocników. Dlatego w takiej sprawie w istocie nie jest wymagane oznaczenie

wartości przedmiotu sporu (zaskarżenia). Taka praktyka jest powszechnie przyjęta również w sprawach o objęcie ubezpieczeniem społecznym. Jednakże, gdyby w takich sprawach uznać za właściwy sposób określania kosztów zastępstwa procesowego wykonywanego przez radcę prawnego (adwokata) w oparciu o stawki zależne od wartości przedmiotu sporu (zaskarżenia), to w razie występowania takiego pełnomocnika w imieniu którejkolwiek ze stron, trzeba by przyjąć, że powinien zostać wykonany obowiązek oznaczenia wartości sporu lub zaskarżenia (art. 126¹ § 1, art. 368 § 2, art. 398⁴ § 3 k.p.c.).

3. Rozpatrywany problem prawny jest aktualny w odniesieniu do stanu prawnego zmienionego z dniem 1 stycznia 2016 r. (uchylenie rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. i zastąpieniu go nowym rozporządzeniem z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych, Dz.U. z 2015 r., poz. 1804). Nowe przepisy o opłatach za czynności radców prawnych - poza podwyższeniem stawek minimalnych w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych - powielają bowiem dotychczasowe przepisy dotyczące sposobu ustalania wynagrodzenia radcy prawnemu za prowadzenie spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, innych niż sprawa „o świadczenie pieniężne z ubezpieczenia społecznego” (§ 9 ust. 2 rozporządzenia z dnia 22 października 2015 r. stanowi w istocie powtórzenie § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r.; to samo odnosi się do § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, Dz.U. z 2015 r., poz. 1800 oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, Dz.U. z 2015 r., poz. 1801). Problem prawny dotyczący wykładni § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. (obowiązującego przed 1 stycznia 2016 r.) zachowuje więc aktualność w odniesieniu do obowiązującego § 9 ust. 2 rozporządzenia z dnia 22 października 2015 r.

Przedstawione okoliczności świadczą o tym, że zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Apelacyjny jest doniosłe społecznie i posiada istotny walor praktyczny. Sąd Najwyższy w składzie orzekającym doszedł do przekonania, że powinien on zostać poddany analizie przez skład powiększony, co jest też

pożądane ze względu na to, iż w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego niejednolita jest wykładnia przepisów szczególnych określających wysokość opłat za czynności radców prawnych (adwokatów) w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych innych niż sprawy „o świadczenie pieniężne z ubezpieczenia społecznego”.

4. Szczegółowe omówienie rozważanego problemu prawnego należy rozpocząć od ogólnych zasad rozliczania kosztów postępowania cywilnego. Zgodnie z art. 98 § 1 k.p.c. (przepis ma oczywiście zastosowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych), strona przegrywająca sprawę jest obowiązana zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (koszty procesu). Do niezbędnych kosztów procesu strony reprezentowanej przez adwokata (radcę prawnego) zalicza się wydatki i wynagrodzenie jednego adwokata (radcy prawnego), jednak nie wyższe niż stawki opłat określone w odrębnych przepisach (art. 98 § 3 i art. 99 k.p.c.). „Odrębnymi przepisami” w rozumieniu art. 98 § 3 k.p.c. są przepisy wydane na podstawie art. 22³ ust. 2 i art. 22⁵ ust. 2 i 3 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 507 ze zm.), czyli przepisy rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. Co prawda ten akt prawny (jak wcześniej wskazano) utracił moc obowiązującą z dniem 1 stycznia 2016 r., ale ze względu na regulację przejściową (§ 21 rozporządzenia z dnia 22 października 2015 r.) ma on zastosowanie w sprawach niezakończonych w danej instancji przed tym dniem, do czasu zakończenia postępowania w tej instancji. Rozporządzenie z dnia 28 września 2002 r. ma więc zastosowanie w rozpoznawanej sprawie i jego przepisy wymagają wykładni.

Przepisy zamieszczone w rozdziale 2 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. zatytułowanego „Opłaty za czynności radców prawnych przed organami wymiaru sprawiedliwości” normują ogólne zasady ustalania wysokości opłat za czynności radców prawnych. Według nich, zasądzając opłatę za czynności radcy prawnego z tytułu zastępstwa prawnego, sąd bierze pod uwagę niezbędny nakład pracy radcy prawnego, a także charakter sprawy i wkład pracy radcy prawnego w przyczynienie się do jej wyjaśnienia i rozstrzygnięcia, przy czym podstawę zasądzenia opłaty stanowią stawki minimalne określone w rozdziałach 3-4 tego

rozporządzenia, a opłata nie może być wyższa niż sześciokrotna stawka minimalna ani przekraczać wartości przedmiotu sprawy (§ 2 ust. 1 i 2 tego rozporządzenia). Wysokość stawki minimalnej zależy od wartości przedmiotu sprawy lub jej rodzaju (§ 4 ust. 1 rozporządzenia), a w sprawach nieokreślonych w rozporządzeniu wysokość stawek minimalnych ustala się, przyjmując za podstawę stawkę w sprawach o najbardziej zbliżonym rodzaju (§ 5 rozporządzenia).

W rozdziale 3 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r., który nosi tytuł „Stawki minimalne w sprawach cywilnych, ze stosunku pracy i ubezpieczeń społecznych”, zamieszczone są przepisy określające kwotowo stawki minimalne opłat za czynności radców prawnych w wymienionych sprawach. Zgodnie z § 6 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r., „stawki minimalne wynoszą przy wartości przedmiotu sprawy: 1) do 500 zł - 60 zł; 2) powyżej 500 zł do 1.500 zł - 180 zł; 3) powyżej 1.500 zł do 5.000 zł - 600 zł; 4) powyżej 5.000 zł do 10.000 zł - 1.200 zł; 5) powyżej 10.000 zł do 50.000 zł - 2.400 zł; 6) powyżej 50.000 zł do 200.000 zł - 3.600 zł; 7) powyżej 200.000 zł - 7.200 zł”. Natomiast stosownie do § 11 ust. 2 tego rozporządzenia, stawki minimalne wynoszą 180 zł (60 zł przed zmianą dokonaną w dniu 1 sierpnia 2015 r.) w sprawach „o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego i zaopatrzenia emerytalnego”.

5. Z uwagi na niejednoznaczny (powtarzany w kolejnych rozporządzeniach na przestrzeni kilkudziesięciu lat) sposób zredagowania § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r., powstaje problem interpretacyjny sprowadzający się do pytania, czy przewidziana w tym przepisie stała („ryczałtowa”) stawka minimalna (niezależna od wartości przedmiotu sporu/zaskarżenia) ma na podstawie § 5 rozporządzenia zastosowanie we wszystkich sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, czy też należy ją stosować tylko w odniesieniu do spraw „o świadczenie pieniężne z ubezpieczenia społecznego” jako jednego z rodzajów spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, a w pozostałych rodzajach tych spraw o charakterze majątkowym, stosować § 6 rozporządzenia. Wstępnie należy przy tym zauważyć, że § 6 rozporządzenia dotyczy spraw ze „stosunku ubezpieczeń społecznych” (tytuł rozdziału 3 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r.) oraz jest przepisem ogólnym względem regulacji szczególnej z § 11 ust. 2 rozporządzenia. Następnym tego jest stwierdzenie, że szczególny przepis § 11 ust. 2 wprowadza

wyjątek od zasady wynikającej z § 6 rozporządzenia, a więc nie może być wykładany w sposób rozszerzający. Wobec tego należałoby uznać, że zryczałtowana stawka minimalna wynagrodzenia radcy prawnego (w rozpoznawanej sprawie w kwocie 60 zł) ma zastosowanie wyłącznie do spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych „o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego i zaopatrzenia emerytalnego”, a więc nie ma zastosowania w innych sprawach ubezpieczeniowych. W takich innych sprawach majątkowych (innych niż sprawy o „świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego i zaopatrzenia emerytalnego”) powinny więc być stosowane stawki z § 6 rozporządzenia, liczone od wartości przedmiotu sporu/zaskarżenia (w rozpoznawanej sprawie w kwocie 2.400 zł). Wbrew pozorom przedstawiony pogląd nie jest tak oczywisty jakby się to mogło wydawać „na pierwszy rzut oka”, o czym świadczy analiza dotychczasowych rozstrzygnięć Sądu Najwyższego podejmowanych w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych.

6. W orzecznictwie Sądu Najwyższego zagadnienie kosztów zastępstwa procesowego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych było ujmowane w różny sposób. I tak w uchwale z dnia 9 marca 1993 r., II UZP 5/93 (OSNCP 1993 nr 11, poz. 194) stwierdzono, że w sprawach o wymiar składek na ubezpieczenia społeczne pełnomocnikowi organu rentowego będącemu radcą prawnym przysługuje wynagrodzenie z tytułu zastępstwa procesowego ustalone od wartości przedmiotu sprawy. Dla uzasadnienia tego poglądu Sąd Najwyższy wyszedł z założenia, że „składki na ubezpieczenie społeczne nie są świadczeniami pieniężnymi z ubezpieczenia społecznego, lecz świadczeniami na to ubezpieczenie”. Dlatego wykładnia gramatyczna i celowościowa § 17 ust. 2 ówczesnie obowiązującego rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 4 czerwca 1992 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie w postępowaniu przed organami wymiaru sprawiedliwości (Dz.U. Nr 48, poz. 220 ze zm.) nie uprawniała do przyjęcia, że przepis ten miał zastosowanie w sprawach o składki na ubezpieczenie społeczne. Przepis stanowił bowiem, że w sprawach o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego i zaopatrzenia emerytalnego obowiązywały zryczałtowane stawki wynagrodzenia (choć były one zróżnicowane w zależności od tego, czy sprawa dotyczyła emerytury lub renty, dodatków do emerytur i rent, czy

też zasiłków). Zdaniem Sądu Najwyższego, katalog spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych wymienionych w § 17 ust. 2 rozporządzenia z dnia 4 czerwca 1992 r. jest zawężony w stosunku do kategorii spraw określonych w art. 476 § 2 k.p.c., a z tego wynika, że stawki wynagrodzenia adwokackiego (radcowskiego) określone w § 17 ust. 2 rozporządzenia z dnia 4 czerwca 1992 r. mają zastosowanie wyłącznie do tych spraw, które zostały wyraźnie wskazane w tym przepisie.

W podobnym sposób wypowiedział się Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 7 maja 2013 r., I UZP 1/13 (OSNP 2013 nr 21-22, poz. 280), w której stwierdził, że w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych, dotyczącej odwołania od decyzji organu rentowego, stwierdzającej zobowiązanie do zapłaty składek na Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych i odsetek za zwłokę w określonych w tej decyzji kwotach, wynagrodzenie pełnomocnika będącego radcą prawnym powinno być ustalone na podstawie § 6 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. Również w sprawie, której przedmiotem rozpoznania było ustalenie odpowiedzialności współników spółki jawnej (osób trzecich) za zaległości płatnika (spółki jawnej) z tytułu składek ubezpieczeniowych, Sąd Najwyższy uznał, że zwrot kosztów procesu strony korzystającej z pomocy radcy prawnego powinien nastąpić z uwzględnieniem wartości przedmiotu sporu/zaskarżenia (postanowienie z dnia 1 czerwca 2010 r., III UZ 3/10, OSNP 2011 nr 21-22, poz. 283). Sprawa o zapłatę składek (o ustalenie odpowiedzialności osób trzecich za zaległości składkowe) jest bowiem sprawą z zakresu ubezpieczeń społecznych, co ma znaczenie w tym sensie, że wysokość stawki minimalnej obowiązującej w takiej sprawie powinna być określona przede wszystkim według zasad przewidzianych w rozdziale 3 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. Poszukiwanie spraw o najbardziej zbliżonym rodzaju (w rozumieniu § 5 tego rozporządzenia) byłoby uzasadnione tylko wówczas, gdyby nie dało się ustalić wysokości stawki minimalnej w oparciu o reguły przewidziane w rozdziale 3. Inne sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych niż sprawy o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego i zaopatrzenia emerytalnego, nie zostały wprost (odrębnie) wymienione w rozporządzeniu i dlatego w odniesieniu do nich należy stosować stawki przewidziane w § 6 rozporządzenia. Zbliżona argumentacja została przedstawiona w postanowieniu z dnia 22 lutego 2012 r.,

II UZ 60/11 (LEX nr 1211155), które zapadło w sprawie o ustalenie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne. Wykluczając możliwość powoływania się na § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. jako na podstawę rozstrzygnięcia o kosztach zastępstwa procesowego radcy prawnego, Sąd Najwyższy przyjął założenie, że sprawa o ustalenie podstawy wymiaru składek jest w gruncie rzeczy sprawą o ustalenie podlegania ubezpieczeniu społecznemu z określonego tytułu do wysokości określonych kwot. Stanowisko, zgodnie z którym § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. nie ma zastosowania w sprawach niebędących „sprawami o świadczenia z ubezpieczenia społecznego” zostało też zaprezentowane między innymi w postanowieniach z dnia 10 września 2012 r., I UZ 77/12, (LEX nr 1619829) i z dnia 14 września 2012 r., I UZ 78/12 (LEX nr 1747636). Zdaniem Sądu Najwyższego, spraw „o podleganie ubezpieczeniom społecznym” nie można zaliczyć do kategorii „spraw o świadczenia z ubezpieczenia społecznego” w rozumieniu powołanego przepisu i dlatego w tych przypadkach zachodzą wszelkie podstawy, aby koszty zastępstwa procesowego były wyliczane według wartości przedmiotu sporu (wartości zaległych składek).

7. Odmiennej sposób wykładni przepisów rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. jest jednak również prezentowany w orzecznictwie. Można go sprowadzić do uznania, że w sprawach niebędących sprawami „o świadczenia z ubezpieczenia społecznego”, wysokość wynagrodzenia radcy prawnego powinna być ustalana w oparciu o § 11 ust. 2 w związku z § 5 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r., a nie według § 6 tego rozporządzenia. Taki pogląd Sąd Najwyższy wyraził w szczególności w sprawie o wysokość kapitału początkowego (postanowienie z dnia 18 października 2011 r., III UZ 23/11, OSNP 2012 nr 21-22, poz. 275), o wysokości świadczenia z ubezpieczeń społecznych (postanowienie z dnia 13 marca 2012 r., II UZ 3/12, LEX nr 1168882), a ostatnio w sprawie o wydanie zaświadczenia stwierdzającego podleganie polskiemu ustawodawstwu ubezpieczeniowemu przez osobę wykonującą pracę delegowaną w innym kraju członkowskim Unii Europejskiej, w trybie przepisów wspólnotowych o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (postanowienie z dnia 21 października 2015 r., II UZ 24/15, LEX nr 1854105). W tych orzeczeniach Sąd Najwyższy przyjął, że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, które nie są sprawami

„o świadczenia z ubezpieczenia społecznego”, należy na podstawie § 5 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. ustalić wysokość stawek, przyjmując za podstawę stawkę w sprawach o najbardziej zbliżonym rodzaju, czyli stawkę z § 11 ust. 2 rozporządzenia. Oznacza to, że w orzeczeniach tych przyjęto, iż w sprawach tych nie określono w rozporządzeniu stawki wynagrodzenia radcy prawnego z tytułu zastępstwa procesowego, a więc, że nie stosuje się § 6 rozporządzenia, choć są to sprawy o charakterze majątkowym (stawka nie jest obliczana od wartości przedmiotu sporu/zaskarżenia).

Z przedstawionych orzeczeń (por. także uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II UZP 1/14, OSNP 2014 nr 12, poz. 168; OSP 2015 nr 7-8, poz. 65, z glosą K. Antonowa oraz postanowienie z dnia 24 maja 2012 r., II UZ 16/12, LEX nr 1222163) można wyprowadzić wniosek, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalona jest wykładnia, zgodnie z którą w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, w których spór dotyczy bezpośrednio zapłaty składek, wynagrodzenie należne radcy prawnemu powinno być ustalane według stawki minimalnej obliczanej od wartości przedmiotu sporu/zaskarżenia (§ 6 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r.), a nie według stawki o wysokości stałej przewidzianej w § 11 ust. 2 tego rozporządzenia. Natomiast w sprawach „o podleganie ubezpieczeniom społecznym” orzecznictwo nie jest jednolite.

8. W piśmiennictwie prawniczym (ostatnio M. Raczkowski: Koszty zastępstwa procesowego w sprawach o podleganie ubezpieczeniom społecznym, PiZS 2012 nr 10, s. 30) wyrażono pogląd, że regulacja wynikająca z § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r., dotyczy jedynie spraw o świadczenia z ubezpieczenia społecznego i dlatego uznanie spraw o podleganie ubezpieczeniom społecznym za sprawy o świadczenie z ubezpieczenia społecznego - w kontekście określania kosztów zastępstwa procesowego - budzi poważne wątpliwości. Spory o świadczenia z ubezpieczeń społecznych stanowią wynik rozbieżności w ocenie stosunków realizacji poszczególnych świadczeń (w zakresie wypłaty emerytur, rent albo zasiłków), a nie stosunków podlegania tym ubezpieczeniom. Z kolei, podleganie ubezpieczeniom społecznym ma charakter majątkowy, bo wiąże się z obowiązkiem opłacania składek ubezpieczeniowych i możliwością otrzymania

świadczeń. Wobec tego ocena, na ile sprawy o podleganie ubezpieczeniu społecznemu są najbardziej zbliżone rodzajowo do spraw o świadczenia z ubezpieczenia społecznego, może wzbudzać uzasadnione wątpliwości. Równie uzasadniony jest bowiem pogląd, że pozostają one zbliżone do spraw ocenianych według wartości przedmiotu sporu.

9. Podejmując się próby odpowiedzi na pytanie, wedle jakich zasad należy ustalić wysokość kosztów zastępstwa procesowego wykonywanego przez radcę prawnego w sprawach o objęcie obowiązkiem ubezpieczeń społecznych (o podleganie ubezpieczeniom społecznym; o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku ubezpieczenia społecznego albo jego zakresu) trzeba w pierwszym rzędzie zwrócić uwagę na istotę postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. W takich sprawach (inicjowanych wniesieniem odwołania od decyzji organu rentowego), treść decyzji (a ściślej rozstrzygnięcie organu rentowego zawarte w sentencji decyzji) wyznacza przedmiot rozpoznania sprawy przez sąd ubezpieczeń społecznych (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2010 r., II UK 309/09, LEX nr 604210; z dnia 7 kwietnia 2011 r., I UK 357/10, LEX nr 863946 i z dnia 26 maja 2011 r., II UK 360/10, LEX nr 901610 oraz postanowienia tego Sądu: z dnia 13 maja 1999 r., II UZ 52/99, OSNAPIUS 2000 nr 15, poz. 601 i z dnia 20 stycznia 2010 r., II UZ 49/09, LEX nr 583831). Innymi słowy, materia, która nie jest objęta treścią decyzji organu rentowego nie może być w ogóle przedmiotem wyrokowania sądu w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych. Skoro treść decyzji organu rentowego wyznacza przedmiot rozpoznania przez sąd powszechny sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych, to w konsekwencji przekłada się to na sposób ustalania kosztów zastępstwa procesowego w takiej sprawie.

10. Należy jednak zauważyć, że przedmiot rozpoznania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych jest w przepisach określany w różny sposób. W przepisach procesowych określenie przedmiotu postępowania sądowego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych wynika z definicji legalnej tych spraw (art. 476 § 2 k.p.c.). W rozpatrywanym zagadnieniu istotna jest jednak treść art. 476 § 5 pkt 2 k.p.c. (formalnie definiująca pojęcie „ubezpieczonego”). Według tego przepisu „ubezpieczonym jest osoba ubiegająca się o: a) świadczenie z ubezpieczeń społecznych albo o emeryturę lub rentę, b) ustalenie istnienia bądź

nieistnienia obowiązku ubezpieczenia, jego zakresu lub wymiaru składki z tego tytułu, c) świadczenia w sprawach należących do właściwości Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, d) świadczenie odszkodowawcze przysługujące w razie wypadku lub choroby pozostające w związku ze służbą wojskową albo służbą w innej formacji „mundurowej”. Wynika z tego, że rozpatrywane zagadnienie prawne dotyczy kosztów zastępstwa procesowego w sprawach o „ustalenie istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia lub jego zakresu”.

Jednakże w tym samym Kodeksie postępowania cywilnego przedmiot spraw, których dotyczy zagadnienie prawne, jest inaczej określany. Mianowicie w art. 398² § 1 zdanie trzecie *in fine* k.p.c. jest mowa o sprawach „o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego”. Należy uznać, że pojęcia spraw o „ustalenie istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia lub jego zakresu” (art. 476 § 5 pkt 2 lit. d k.p.c.) oraz spraw o „objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego” (art. 398² § 1 k.p.c.) są tożsame.

Za inaczej sformułowane, ale tożsame z określeniami używanymi w przepisach procesowych, należy też uznać określenia przedmiotu spraw, których dotyczy zagadnienie prawne, używane w przepisach prawa materialnego. Mianowicie, z art. 38 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 121 ze zm., dalej ustawa o s.u.s.) wynika, że chodzi o sprawy „dotyczące obowiązku ubezpieczeń społecznych”, a z art. 6 ust. 1, art. 11 ust. 1 i art. 12 ust. 1 tej ustawy, że są to sprawy „o podleganie obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, ubezpieczeniu chorobowemu oraz ubezpieczeniu wypadkowemu”. Nadto w świetle art. 11 ust. 2 ustawy o s.u.s., mogą to być także sprawy „o podleganie dobrowolnie ubezpieczeniu chorobowemu”.

11. Zestawienie przywołanych regulacji prawa procesowego oraz materialnego pozwala wnioskować, że zagadnienie prawne dotyczy jednego z rodzajów spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, którego przedmiotem jest ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku ubezpieczenia społecznego (obowiązkowego albo dobrowolnego) lub jego zakresu, z którymi należy utożsamiać pojęcia spraw o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego i o podleganie ubezpieczeniom społecznym. Trzeba podkreślić, że (zarówno na

gruncie prawa materialnego, jak i procesowego), tak określony przedmiot sprawy jest odmienny od innych rodzajów spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, a w szczególności od przedmiotu sprawy o „świadczenie z ubezpieczeń społecznych albo o emeryturę lub rentę” (art. 476 § 5 pkt 2 lit. a k.p.c.) lub sprawy o ustalenie uprawnień do świadczeń z ubezpieczeń społecznych albo wymiar świadczeń z ubezpieczeń społecznych (art. 83 ust. 1 pkt 4 i 5 ustawy o s.u.s.).

Mając to na względzie należałoby uznać, że sprawa, w której wniesiono odwołanie od decyzji organu rentowego w przedmiocie ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku ubezpieczenia społecznego lub jego zakresu (podlegania lub niepodlegania ubezpieczeniom społecznym) nie należy do kategorii spraw „o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego i zaopatrzenia emerytalnego” w rozumieniu § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 18 września 2002 r. Tak więc pojęcia „sprawa o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego i zaopatrzenia emerytalnego” z § 11 ust. 2 rozporządzenia nie sposób interpretować jako synonimu określenia „sprawa z zakresu ubezpieczeń społecznych”. Termin „sprawa o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego i zaopatrzenia emerytalnego” ma bowiem węższy zakres niż pojęcie „sprawa z zakresu ubezpieczeń społecznych”. Inaczej mówiąc, każda sprawa „o świadczenie pieniężne z ubezpieczeń społecznych” jest sprawą z zakresu ubezpieczeń społecznych, ale nie każda sprawa z zakresu ubezpieczeń społecznych jest sprawą o świadczenie pieniężne z ubezpieczeń społecznych.

12. Rezultaty wykładni językowo-gramatycznej oraz systemowej skłaniają zatem do wniosku, że sprawa z odwołania od decyzji organu rentowego, której rozstrzygnięcie nie dotyczy wprost „świadczenia pieniężnego z ubezpieczenia społecznego i zaopatrzenia emerytalnego” (nie rozstrzyga o nabyciu uprawnień do takiego świadczenia, ewentualnie o jego wysokości), nie powinna być kwalifikowana jako sprawa, do której ma zastosowanie zryczałtowana stawka wynagrodzenia radcy prawnego wynikająca z § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 18 września 2002 r. Skoro nie budzi wątpliwości ocena, że sprawa o ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku ubezpieczenia społecznego lub jego zakresu ma charakter majątkowy, to przy określaniu wynagrodzenia należnego radcy prawnemu powinna mieć zastosowanie reguła ogólna wyrażona w § 6 rozporządzenia,

zgodnie z którą należy stosować stawkę obliczaną od wartości przedmiotu sprawy (wartości przedmiotu sporu/zaskarżenia). Stawka minimalna wynagrodzenia radcy prawnego jest więc uregulowana w rozporządzeniu, a to znaczy, że nie ma zastosowania § 5 rozporządzenia, przewidujący ustalanie tej stawki, jak w sprawach o najbardziej zbliżonym rodzaju (na przykład według § 11 ust. 2 rozporządzenia).

13. Sąd Najwyższy przychylił się tym samym do wykładni, że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych o ustalenie istnienia (nieistnienia) stosunku ubezpieczenia społecznego lub jego zakresu (podlegania lub niepodlegania ubezpieczeniom społecznym) wynagrodzenie należne radcy prawnemu powinno być ustalane w oparciu o stawki minimalne określone w § 6 rozporządzenia.

Powstaje wówczas problem, w jaki sposób ustalać wartość przedmiotu sporu w takich sprawach. Nie jest to kwestia bezpośrednio objęta zagadnieniem prawnym. Wstępnie można jedynie przedstawić, że wartość przedmiotu sporu w sprawach o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego albo prawa (także jego treści, zakresu; por. art. 189 k.p.c.) należy odnosić do świadczeń wynikających z takiego ustalenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2001 r., I PZ 95/01, OSNP 2003 nr 23, poz. 572; z dnia 5 stycznia 2006 r., I PZ 24/05, LEX nr 668929; z dnia 14 maja 2009 r., I PZ 5/09, OSNP 2011 nr 1-2, poz. 12; z dnia 9 lipca 2009 r., II PK 240/08, LEX nr 535829 oraz z dnia 5 sierpnia 2009 r., II PZ 6/09, LEX nr 558584). Oznacza to, że w razie podjęcia przez organ rentowy decyzji o objęciu określonym tytułem ubezpieczenia, odwołanie zmierza do ustalenia nieistnienia tego stosunku ubezpieczenia społecznego. Wówczas wartość przedmiotu sporu powinno odnosić się do wysokości składek na ubezpieczenia społeczne, których uiszczenie będzie skutkiem decyzji (może to też być różnica w stosunku do wysokości składek dotychczas uiszczanych z innego tytułu ubezpieczenia). Natomiast w przypadku wydania decyzji o „wyłączeniu” z określonego tytułu ubezpieczenia (ustalenia jego nieistnienia), odwołanie zmierza do ustalenia istnienia stosunku ubezpieczenia społecznego. Wartość przedmiotu sporu należy wówczas odnosić do wysokości świadczeń podlegających zwrotowi wskutek takiej decyzji, ewentualnie świadczeń, których ubezpieczony nie otrzyma.

14. Rozważyć trzeba jednak także możliwości innej wykładni.

Nie można przyjąć, że sprawa o objęcie ubezpieczeniem społecznym jest sprawą o prawa niemajątkowe (za takie uznaje się przykładowo sprawy o ustalenie stopnia niepełnosprawności, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2011 r., II UZ 36/10, LEX nr 786801; por. też postanowienie z dnia 8 września 2010 r., III UZ 5/10, LEX nr 667502). Stosunek ubezpieczenia z istoty ma charakter majątkowy a z decyzji o objęciu ubezpieczeniem (wyłączeniu z ubezpieczenia) wynikają bezpośrednio skutki majątkowe (przykładowo postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2007 r., I UZ 30/07, OSNP 2009 nr 1-2, poz. 29; z dnia 8 stycznia 2008 r., II UZ 41/07, OSNP 2009 nr 7-8, poz. 107 oraz z dnia 26 stycznia 2011 r., II UZ 40/10, LEX nr 786805). W tym zakresie przesądzający jest zresztą art. 398² § 1 k.p.c., z którego jednoznacznie wynika, że w takiej sprawie skarga kasacyjna przysługuje „niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia”.

Nie można też uznać, że pojęcie „sprawa o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego i zaopatrzenia emerytalnego” z § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 18 września 2002 r. obejmuje także sprawę o ustalenie istnienia (nieistnienia) stosunku ubezpieczenia społecznego. Sprawy o tak zwane „przyznanie” świadczeń z ubezpieczenia społecznego są wprawdzie w istocie sprawami o ustalenie istnienia stosunku ubezpieczenia (jego treści), gdyż decyzje organów rentowych mają charakter deklaratoryjny (ustalający) a w razie uwzględnienia odwołania od decyzji odmownych, sąd ubezpieczeń społecznych wydaje klasyczny wyrok ustalający istnienie prawa do świadczenia (nie jest natomiast możliwe ustalenie niektórych warunków przysługiwania prawa do świadczenia; por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2011 r., I UK 363/10, LEX nr 863948). Jednakże pojęcie „sprawy o ustalenie istnienia (nieistnienia) stosunku ubezpieczenia” ma szerszy zakres niż pojęcie „sprawa o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego i zaopatrzenia emerytalnego”, a nadto z decyzji o objęciu lub wyłączeniu z ubezpieczenia nie wynika obowiązek wypłaty świadczenia lecz obowiązek uiszczenia składek lub obowiązek zwrotu wypłaconego świadczenia. Przynajmniej zaś w przepisach procesowych i materialnych pojęcia te są wyraźnie rozróżniane (art. 476 § 5 pkt 2 lit. a i b k.p.c. oraz art. 83 ust. 1 pkt 1, 4 i 5 ustawy o s.u.s.).

W związku z tym możliwość uznania, że do spraw o ustalenie istnienia

(nieistnienia) stosunku ubezpieczenia społecznego stosuje się § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 18 września 2002 r., stwarzałoby tylko stwierdzenie, że § 6 rozporządzenia w zakresie dotyczącym tych spraw, jest niezgodny z art. 22⁵ ust. 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych. Wówczas możliwe byłoby pominięcie przy orzekaniu § 6 rozporządzenia, z argumentacją analogiczną, jak w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 24 lutego 2011 r., I PZP 6/10 (OSNP 2011 nr 21-22, poz. 268; Przegląd Sejmowy 2012 nr 3, s. 233, z glosą M. Dąbrowskiego). Wtedy, zgodnie z § 5 rozporządzenia, miałby odpowiednie zastosowanie jego § 11 ust. 2. Taki rodzaj interpretacji budzi jednak bardzo poważne wątpliwości (nie wydaje się właściwy), przede wszystkim z tego względu, że prowadziłby do stosowania § 11 ust. 2 rozporządzenia z dnia 18 września 2002 r. także w sprawach, w których wydanie decyzji prowadzi do obowiązku uiszczenia składek na ubezpieczenia społeczne, w tym w skomplikowanych i wymagających szczególnie dużego nakładu pracy pełnomocnika sprawach dotyczących przeniesienia odpowiedzialności za zaległości składkowe.

Kierując się przedstawionymi motywami, Sąd Najwyższy postanowił o przedstawieniu zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia przez skład powiększony.